

noduchými rostlinnými motivy, na nichž je mezi rytou výzdobou dobře vidět vyrytá signatura ED. NICHOLSON a na hlavní ještě slovo LONDON. Jedná se tedy o zbraně proslulé britské společnosti, vyrábějící jak zbraně pro armádu, tak na export do tehdy mladých britských kolonií za Atlantikem. Co z nich ovšem udělalo ten správný raritní a cenný kousek, byla dvě vyrytá písmena AH na palcovém štítku, označující se zbraně patřily Alexandru

Vydraženy byly také Hamiltonovi generálské hodnosti?

Hamiltonovi, jednomu ze zakladatelů Spojených států amerických a muže, který se na nás dodnes dívá z americké desetidolarovky. V době, kdy je používal, byl ovšem rebellem a psancem, kterého by v případě dopadení čekala jen britská šibenice a také tento fakt a zajímavý příběh zvyšovaly cenu zbraní.

Připomeňme, že se v případě Alexandra Hamiltona jednalo o nemanželské dítě skotského šlechtice a vdané kolonistky z Karibiku, který byl ve své době významným vojákem a jako takový se stal i pravou rukou amerického generála George Washingtona a jeho štábním expertem pro koordinaci operací společně s francouzským expedičním sborem, který – jak si asi pamatuje každý, kdo viděl film Patriot s Melem Gibsnem – Francie vyslala na

pomoc koloniálním povstalcům proti britskému trůnu. Podle dokumentů, které aukční síň vybavila obě pistole, je údajně zakoupil v Anglii v letech 1761–62 jeho budoucí tchán, americký generál Philip Schuyler (vítěz z druhé bitvy u Saratogy, po které jsou třeba tradičně pojmenovávány americké válečné lodě – pozn. red.) a se kterými také bojoval na konci Sedmileté války na půdě Ameriky a také ve válkách s Indiány. Skotský šlechtic a důstojník

Hamilton se právě s těmito pistolemi proslavil jako velitel praporu elitní lehké koloniální pěchoty v divizi francouzského generála Lafayette (někdy se píše také jako La Fayette – pozn. red.) při dobytí Fortu X, klíčového bodu britské obrany

v Yorkownu. Po kapitulaci Britů se na popud svému bývalému velitele a v té době prvního prezidenta USA Washingtona stal prvním ministrem financí Spojených států amerických. Ve své funkci vydržel až do roku 1795 a byl to právě on, kdo prosadil řadu opatření a zákonů, jež platí v USA dodnes mimořádně je také otcem Centrální banky FED. Hamilton stál také v roce 1791 u zrodu dnešní Republikánské strany a v letech 1798–1800 během hrozní války s Francií byl rovněž generálním inspektorem armády Spojených států. Ještě před svou smrtí 11. června 1804 při nelegálním střelcím souboji v duelu na břehu řeky Weehawken se svým politickým rivalem Aaronem Burrem stačil ještě prosadit část dodnes platných zákonů směrem

k právu Američanů vlastnit a nabývat střelné zbraně.

Jeho pár válečných pistolí po jeho smrti zůstal v držení jeho potomků až do roku 1942, kdy je jeho prapranuk Schuyler Hamilton III prodal za tehdejších 150 dolarů židovskému starožitníkovi Abelesovi i s notářsky ověřeným dopisem, že se jedná o originální zbraně generála Hamiltona. Tyto informace potvrdilo i zkoumání známého experta na ruční palní zbraně Keitha Neala. V roce 1981 skončily pistole v Eli Whitney Muzeu, kam je zapůjčil sběratel Donald Tuttle. Pak se přes dalšího obchodníka a majitele aukční síně Grega Martina dostala až k americkému ministru financí za prezidentů Nixona a Cartera Williamu Simonovi a po jeho smrti k jeho synovi.

Do aukce u Rock Island Auction šel pár slavných válečných pistolí spolu s důstojnickými epoletami jejich slavného majitele, generála Alexandra Hamiltona (ty byly koupeny původně na aukci v Severní Karolíně v roce 1999 zvlášť – pozn. red.). Bohužel to bylo v době, kdy se ještě po světě šířila panika z čínského chřipkového viru Covid19. Možná proto nebylo zcela naplněno očekávání aukční síně Rock Island o rekordní dražbě, který dosud držela síň Sotheby's, jíž se v lepších časech v roce 2006 (tedy ještě před globální ekonomickou krizí v roce 2008, která odstartovala také v USA) podařilo prodat bojový prapor 2. pluku connecticutských lehkých dragounů se 13 pruhy za 12 300 000 dolarů (bezmála 290 milionů korun). V časech koronapaniky, kdy lidé spíše své finance drželi při zemi, popřípadě investovali v panice do zlata či nových, funkčních zbraní, se ale nenašel nikdo, kdo by „vyklopil“ takový ranec za dvě pistole, i když slavného původu. Přesto se při dražbě ukázala síla amerického velkokapitálu a soubor byl prodán za 1150 000 dolarů v přepočtu asi 27 milionů korun).

(pb)

Průvodce preventivní restrukturalizací (díl 2) – všeobecné a individuální moratorium

Preventivní restrukturalizace je postupem, na jehož základě se může podnikatel dohodnout se svými věřiteli na řešení potíží, a to za pomoci možné ingerence soudu. Podnikatel nepotřebuje nutně souhlas všech. Jde však o konsensuální způsob, kdy je vyžadována silná podpora většiny věřitelů.

V ideálním případě by jednání mezi podnikatelem a dotčenými stranami měla být započata v dostatečném předstihu před nastolením stavu faktického úpadku, resp. předtím, než se dostane podnikatel do porušení svých závazků. Praxe nicméně ukazuje, že ideál je zpravidla daleko od očekávání a jednání o mimosoudní restrukturalizaci bývají zahájena již v době, kdy věřitelé mohou využít svých individuálních práv.

Věřitelé mohou přistoupit k podání insolvenčních návrhů, zahájení kroků souvisejících s exekucí či s realizací zajišťovacích práv. Tímto způsobem může dojít k narušení jednání o preventivní restrukturalizaci, a potažmo k ohrožení závodu podnikatele jako celku. V tomto okamžiku zákon o preventivní restrukturalizaci nabízí invazivní instrument v podobě všeobecného či individuálního moratoria.

Povaha všeobecného a individuálního moratoria

Všeobecné a individuální moratorium (označené pro zjednodušení společně také jako moratorium) je možné popsat jako podpůrný a časově omezený nástroj, jehož cílem je poskytnout podnikateli jakýsi dýchačící prostor při jednání o podmínkách restrukturalizačního plánu. Moratorium má několik základních účelů, které v obecné rovině mají za účelem stabilizovat situaci.

V první řadě, moratoria podnikateli dávají možnost učinit stopku individuálním krokům věřitelů. Brání především zahájení věřitelskému insolvenčnímu návrhu, realizaci zajišťovacích práv a dokonce i nařízení či provedení exekuce.

Omezení je věřitelům kompenzováno tak, že po dobu trvání účinků moratoria nezačínají běžet nebo dále nebudou běžet věřitelé lhůty pro uplatnění práv vůči podnikateli. Doba, po kterou trvají účinky moratoria, se nezapočítává do doby rozhodné pro to, zda lze právnímu jednání podnikatele odporovat podle insolvenčního zákona.

Moratoria též zásadně brání zřízení nového zajištění. Zajištění je možné nabýt, resp. o nedovolené zřízení zajištění nejde v následujících případech:

1. jde-li o zajištění pohledávek z prozatímního, případně nového financování;
2. nahrazuje-li se v obdobném rozsahu jiné zajištění;
3. dojde ke splnění odkládací podmínky pro vznik pohledávky po vyhlášení moratoria, nebo v případě zajištěné budoucí pohledávky, dojde-li ke vzniku zajištěné budoucí pohledávky po vyhlášení moratoria (případ známý v insolvenční praxi pod názvem Elma-Therm);
4. ke vzniku věcného práva došlo na základě návrhu na zápis do veřejného seznamu podaného před vyhlášením moratoria;
5. ke vzniku věcného práva došlo na základě smlouvy uzavřené před vyhlá-

šením moratoria, jde-li o předmět zajištění, který není zapsán ve veřejném seznamu.

Dále, všeobecné moratorium vede k odklizení povinnosti podat dlužnický insolvenční návrh. Management dlužníka tak má po dobu trvání všeobecného moratoria komfort před případnou odpovědností. Suspendování povinnosti podat insolvenční návrh se neváže na individuální moratorium.

Nakonec, všeobecné moratorium s cílem zachovat hodnotu závodu brá-

Mgr. Petr Sprinz, Ph.D., LL.M.

Foto: archiv KN

ni využití jinak sjednaných smluvních oprávnění v neprospěch podnikatele. Za určitých podmínek je tak podnikatelova smluvní strana omezena při ukončení závazku či změně závazku k tíži podnikatele (například zesplatnění pohledávek smluvní strany za podnikatelem).

Rozdíl mezi všeobecným a individuálním moratoriumem

Mezi všeobecným a individuálním moratoriumem existuje několik podstatných rozdílů, a to z pohledu (1) osobní působnosti, (2) věcné působnosti, (3) pomyslného nákladu na vyhlášení, a (4) časových okolností podání návrhu.

Stran osobní působnosti platí, že zatímco všeobecné moratorium působí vůči širokému okruhu osob, individuální moratorium je zacíleno na konkrétní osobu. Všeobecné moratorium se může vztahovat na všechny možné osoby, avšak i na vymezené kategorie

osob. Individuální moratorium má naopak formu předběžného opatření k individuální osobě.

Ohledně věcné působnosti je všeobecné moratorium širší. Zahrnuje totiž shora uvedené suspendování povinnosti podat dlužnický insolvenční návrh. Individuální moratorium brání pouze podání věřitelského insolvenčního návrhu.

Jelikož všeobecné moratorium působí na široký okruh osob, platí odlišná pravidla ohledně pomyslného nákladu zveřejnění. Vyhláší se veřejně; preventivní restrukturalizace tak nemůže proběhnout bez znalosti ostatních aktérů. Individuální moratorium se doručuje pouze konkrétnímu věřiteli.

Návrh na všeobecné moratorium je možné podat pouze od formálního zahájení preventivní restrukturalizace. V okamžiku podání návrhu tak podnikatel již musí mít mimo jiné připraven sanační projekt, který obsahuje celou řadu informací o záměru podnikatele. Podnikatel musí mít především jasno, kdo jsou dotčené strany a dotčená práva, a jaký je naopak seznam nedotčených práv. Individuální moratorium je možné podat dokonce před zahájením preventivní restrukturalizace. V takovém případě pro zachování individuálního moratoria podnikatel musí do 30 dnů preventivní restrukturalizaci zahájit.

Návrh na moratorium

Návrh na všeobecné moratorium není komplikované podání. Musí ale obsahovat nezbytné náležitosti, a to zejména:

1. čestné prohlášení podnikatele o tom, že plnil veškeré povinnosti vzniklé za poslední 3 roky před zahájením preventivní restrukturalizace vůči veřejnému rejstříku, do něhož je zapsán; čestné prohlášení může mít následující textaci: „„Navrhovatel... čestně prohlašuje, že plnil veškeré povinnosti vzniklé za poslední 3 roky před zahájením preventivní restrukturalizace vůči obchodnímu rejstříku, zejména že zveřejnil všechny účetní závěrky a výroční zprávy jejich uložení do sbírky listin obchodního rejstříku.““.
2. čestné prohlášení o tom, že tzv. COMI je v České republice, a údaj o tom, zda došlo k jeho přesunutí z jiného členského státu v období 3 měsíců před zahájením preventivní restrukturalizace; čestné prohlášení může mít následující textaci: „„Navrhovatel... čestně prohlašuje, že místem,

kde jsou soustředěny jeho hlavní zájmy, je v České republice“. V případě zahraniční právnické osoby může být textace následující: „Navrhovatel... čestně prohlašuje, došlo k přesunutí místa, kde jsou soustředěny jeho hlavní zájmy, do České republiky v období více než 3 měsíců před zahájením preventivní restrukturalizace“.

3. navržený osobní rozsah všeobecného moratoria, včetně možnosti rozšíření na spřízněné osoby zajišťující dluhy podnikatele.

Podnikatel je přitom povinen zejména přiložit (1) seznam dotčených práv platný ke dni podání návrhu (pouze v případě všeobecného moratoria), (2) výkaz stavu likvidity nebo výhled vývoje likvidity, které by měly osvědčovat domněnku absence úpadku, a (3) případný souhlas spřízněné osoby, pokud se na ni má moratorium vztahovat.

Podnikatel by měl dbát o to, aby uvedl pravdivé informace. Pokud se ukáže opak, může to mít vliv na hodnocení povlivěného záměru podnikatele. To může vést dle okolností nejen ke zrušení všeobecného či individuálního moratoria, ale i k nepotvrzení restrukturalizačního plánu.

Rozhodnutí o moratoriu

Restrukturalizační soud vyhlásí moratorium, jestliže návrh obsahuje předepsané náležitosti a přílohy. Výjimkou je případ, kdy jsou mu známy důvody pro zrušení všeobecného moratoria. Nedávalo by totiž smysl vyhlásit moratorium, které by obratem muselo být zrušeno.

Rozhodnutí má být ze strany restrukturalizačního soudu učiněno rychle, konkrétně do konce pracovního dne nejbližší následujícího po dni, kdy návrh došel. Restrukturalizační soud tak nemá mnoho prostoru pro věcné zkoumání.

Pokud restrukturalizační soud vyhlásí všeobecné moratorium, zveřejní je na úřední desce soudu a založí jej do sbírky listin. Jakmile bude funkční restrukturalizační rejstřík, bude zveřejněno v něm. Individuální moratorium se doručuje příslušné osobě.

První a nové (druhé) moratorium a jejich doba trvání

Zákon předjímá v obecné rovině návrh na moratorium, návrh na prodloužení moratoria a „nový“ návrh na moratorium. Dle mého názoru je potřeba jednotlivé návrhy, neboť existují různé předpoklady pro jejich vyhlášení.

Co do účinků jsou však dopady shodné. Zákon proto pro účely maximální doby trvání moratoria sčítá účinky všech „typů“ moratoria a omezuje ji na dobu 12 měsíců.

Základní doba trvání moratoria je tři měsíce. Lze jej prodloužit o další tři měsíce. Podmínkou prodloužení je však účinnost stávajícího moratoria.

Jakmile skončí účinnost „prvního“ moratoria, nelze již uvažovat o dalším prodloužení. Možností je pouze vyhlášení „nového“ neboli „druhé“ moratoria na nejvýše tři měsíce. „Druhé“ moratorium lze rovněž prodloužit, a to o tři měsíce. Nové moratorium lze však vyhlásit jen tehdy, byl-li podán návrh na potvrzení restrukturalizačního plánu a o tomto návrhu dosud nebylo rozhodnuto.

Omezení podnikatele

Vyhlášení moratoria má několik dopadů na podnikatele samotného.

Podnikatel je po vyhlášení moratoria omezen s určitými odchylkami podobně jako po nastoupení účinků zahájení insolvenčního řízení. Má se mimo jiné zdržet s nakládáním se svým jměním, pokud by tím mělo dojít k podstatné změně v jeho skladbě, využití nebo určení za současného nikoli zanedbatelného zmenšení jeho hodnoty. Podnikatel však může nadále zejména provozovat závod v rámci obvyklého hospodaření.

Nastupuje též povinnost předcházet vzniku peněžitých dluhů po splatnosti. Podnikatel však může využít úlevu a nehradit po dobu trvání účinků moratoria pohledávky spřízněných osob z úvěrů a podobných závazků.

Restrukturalizační soud může též předběžným opatřením omezit podnikatele v nakládání s jeho jměním nad rámec zákonných omezení. Nelze však zcela přesunout dispozice s majetkem na jinou osobu.

Započtení pohledávek podnikatele není po dobu trvání moratoria zásadně zapovězeno. Restrukturalizační soud však může svým rozhodnutím započtení vyloučit.

Zachování smluvních vztahů a zákaz tzv. ipso facto klauzulí

Jedno z nejvíce sporných témat v rámci preventivní restrukturalizace je dopad moratoria na tzv. nesplněné smlouvy. Jde o smlouvy o vzájemném plnění, které v době vyhlášení moratoria ještě nebyly zcela splněny ani podnikatelem, ani druhým účastníkem smlouvy.

Zákon o preventivní restrukturalizaci jednak stanoví ve vztahu k nesplněným smlouvám o dodávkách zboží, služeb, energií nebo jiného druhu plnění, které jsou nezbytné pro pokračování běžného provozu závodu podnikatele, zákaz druhé smluvní strany po dobu účinků moratoria (i) jednostranným právním jednáním tyto smlouvy ukončit či (ii) jinak odepřít plnění podnikateli pouze pro dluhy po splatnosti, které z takových smluv vznikly před vyhlášením moratoria. Uvedené omezení platí i pro změnu času plnění závazku, ztrátu výhody plnění ve splátkách nebo jinou změnu obsahu závazku.

Čtenář si jistě povšimne, že uvedené omezení se vztahuje výhradně ve vztahu k úzce vymezenému důvodu. Druhá smluvní strana tak může volně ukončit smlouvu kupříkladu na základě porušení nepeněžitých povinností podnikatele.

Zákon rovněž zakazuje tzv. ipso facto klauzule neboli smluvní ujednání, které spojují negativní následek pro podnikatele pouze na základě vybraných okolností souvisejících s preventivní restrukturalizací. Po dobu trvání účinků moratoria se tak nepřihlíží ke smluvnímu ujednání nesplněné smlouvy v neprospěch podnikatele, které spočívá ve změně času plnění závazku, ztrátě výhody plnění ve splátkách, ukončení závazku nebo jiné změně obsahu závazku, je-li takové smluvní ujednání podmíněno zahájením preventivní restrukturalizace, podáním návrhu na všeobecné nebo individuální moratorium, nebo rozhodnutím o vyhlášení všeobecného nebo individuálního moratoria.

Závěrečné vyrovnání a finanční zajištění

Dlužno uvést, že zákon o preventivní restrukturalizaci upravuje zvláštní výluky ve vztahu k závěrečnému vyrovnání a finančnímu zajištění. To co je uvedeno shora, se tak nutně na vybrané instrumenty oblíbené v oblasti kapitálových trhů neuplatní.

Závěrem

Jak je patrné z textu, moratorium představuje nepochybně jeden z nejsilnějších, a tím i nejnebezpečnějších prostředků preventivní restrukturalizace. Preventivní restrukturalizaci si bez všeobecného moratoria lze však stěží představit.

Rizikem je, že preventivní restrukturalizace bude „na oko“ zahájeno jen s cílem získat takřka zadarmo dočasné

suspendování práv věřitelů a získání výhody pro sebe. Z tohoto důvodu zákonodárce přistoupil v průběhu legislativního procesu ke zpřísnění přístupu k moratoriu.

Zůstala však plejáda otevřených bodů. Sporné je, do jaké míry může restrukturalizační soud zkoumat pod-

mínky pro vyhlášení moratoria, co se rozumí v konkrétní věci nesplněnou smlouvou, jak se projeví zákaz realizovat zajištění apod. S určitým odlehčením mohu připomenout známý citát: „život je nejistý, a to je to, co ho dělá tak bohatý na možnosti“. Bohatost možností však zpravidla není to, co vítají

odborníci, zejména v křehké restrukturalizační situaci. Bude trvat roky, než se ustálí judikatura nejen k předestřeným tématům.

Mgr. Petr Sprinz, Ph.D., LL.M.
společník RESOLV, advokátní kanceláře,
člen Centra restrukturalizace
a insolvence Harryho Pollaka

O vinách a dluzích XII.

Poslední letošní pokračování bude už tradičně trochu adventní a bude také trochu navazovat na pokračování minulé, které bylo věnováno mimo jiné našim dluhům vůči našim možnostem poznání našeho prostředí a nesmírné škodlivosti demagogií všeho druhu a podléhání jejich vlivům na jednotlivce i lidská společenství. Po delší době také učiníme malý, leč stále adventní, tedy poklidný a rozjímavý, exkurz do aktuálního dění. Letos má Advent jednu zvláštnost, která přichází vždy, když Štědrý den připadá na neděli. Existují dva názory. Jeden klade Zlatou neděli do Štědrého dne, druhý činí ze Štědrého dne pátou adventní neděli, kdy se má zapalovat pátá svíce bílé barvy. Možná je těch názorů na letošní Advent daleko více, ale myslím, že ty dva docela postačí. Navíc to podstatné není v jakési formální podobě, ale v obsahu. Spočívá ve zklidnění, rozjímání, dobročinnosti a radostném očekávání příchodu něčeho nového. Je úplně lhostejné, zda jde o příchod Slunovratu, narození Spasitele nebo příchod boha Jupitera – adventus Jovi, který ve starém Římě věštil období nevázaných zábav. Ostatně i v křesťanském světě, který prosadil adventus Domini, začínala plesová sezóna až po novém roce.

Bylo by velmi užitečné, kdybychom v tomto období, a nejen v něm hledali cestu ke svým bližním a sousedům, hledali, to, co nás spojuje, v čem jsme si podobní, o čem můžeme společně v klidu mluvit a hledat řešení. V poslední době jsme spíše svědky toho, že hledáme to, co nás rozděluje, v čem se odlišujeme, o čem se můžeme pohádat, často do krve, hrdel a statků. Je to velmi nerozumné a škodlivé, nehledě na Hérakleitovu tezi, že spor je otcem všeho. Celý zlomek totiž zní asi takto – protikladné se shoduje, z neshodných věcí je nejkrásnější harmonie a všechno vzniká sporem... Připomeňme si, že spor je možný pouze tam, kde existuje podoba. Toto je jedna z klíčových zákonitostí našeho prostředí. Bez podoby není rozdíl. Připomeňme, že je to právě rozdíl, který je jedním ze základních a nejbohatších zdrojů informací. Nicméně to, že to, že někdy obtížně vnímáme podobnost, neznamená, že neexistuje. Naopak sama existence sporu, je jasným důkazem toho, že podobnost existuje. Neuvědomujeme-li si podobnost, neznamená to, že neexistuje a že jsme zbaveni povinnosti ji hledat, protože, jak nás učí Hérakleitos, spor má vést k tvorbě, a nikoliv k destrukci.

Platí a v této rubrice to bylo v její denadvacetileté historii mnohokrát zmíněno, že podoby společenských uspořádání jsou určeny podobou převládající komunikaci, která v nich probíhá. Hledání podoby komunikace, která by reprezentovala určitý systém či uspořádání, popřípadě komunikace, která by umožňovala komunikaci mezi systémy, a to i zdánlivé nekompatibilními, musí vycházet z obecných charakteristik elementů dotčených systémů a možností komunikace mezi nimi a potom z předpokladu, že se podaří nalézt podobu komunikace mezi komunikacemi nebo komunikaci komunikací.

Řešení tohoto úkolu úzce souvisí s hledáním systémových souvislostí prvního, druhého i třetího řádu. Souvislostí prvního řádu nazveme souvislosti uvnitř prvků systému, souvislostí druhého řádu souvislost mezi prvky určitého systému a souvislostí třetího řádu souvislost mezi systémy. Znovu jde o disciplínu hledání „souvislosti mezi souvislostmi“. Teprve v rámci těchto souvislostí lze hledat ty souvislosti, které mohou nést k omunikační kanály.

Podobně můžeme mluvit o podobě prvku, podobě systému prvků a podo-

bě podob, a tedy podobě, která spojuje, a tudíž umožňuje komunikaci. Jde o pattern, which connect Gregory Batesona, zatímco Bertrand Russell hovoří o prvku, třídě prvků a třídě tříd. Význam této triády spočívá v tom, že je nejen univerzálně použitelná, ale do značné míry představuje úplný popis vztahů v daném prostoru prvků. A tuto triádu tedy můžeme použít i na prostor důvodů dané doby, společností a jejich částí a systémů.

To, co je klíčové, co taková triáda a celý přístup umožňuje, je hledání podobnosti, možnosti shody a spolupráce v systémech komunikace a nikoliv rozdílů, neshody a možných konfliktů. Hledání podob, podobnosti a jejich souvislostí záleží na tom, jak jednotlivé složky korespondují, když přicházejí do styku, tedy navazují komunikaci. Komunikaci lze chápat jako zpětnovazebné okruhy působení mezi komunikujícími. To, co mezi nimi krouží a váže je navzájem, je informace, jako zpráva o významném rozdílu, potenciálu změny v daném prostředí. Každá taková zpráva o významném rozdílu vyžaduje existenci „metazprávy“, souvislosti, kontextu mezi komunikujícími. „Metazprávu“ nelze bezprostředně sdělit pomocí informace, lze ji pouze sdělit prostřednictvím genetické výbavy, tradic a rituálů a v neposlední řadě výchovy. Toliko v rámci sdílení podobnosti může sdělení o rozdílu nabýt významu a působit na prostředí. To platí jak pro evoluční diferenciaci přírodních druhů, tak o kulturní diferenciaci myšlenkové, ideové i vědecké.

Platí jednoduchá poučka, že souvislost, podoba je vždy starší než rozdíl a zároveň je i jiného logického typu, je komplexnější, protože vzniká jakousi kalibrací nad širokou třídou úkonů a teprve v rámci ní probíhají zpětnovazebné cykly komunikace. Proto je hledání podob, podobnosti a souvislostí pro hledání praktických a lidem potřebných řešení daleko významnější než vědecké hledání rozdílů a popírání teorií. Společenské vědy by měly paradigma popíratelnosti vyměnit za paradigma podobnosti nebo souvislosti.